

Večja kupna moč – zahtevnejši način življenja?

Vpliv industrializacije Kranja na trgovce in obrtnike v Kranju med obema vojnama (1918–1941)

Razvijajoča se industrija je med prvo in drugo svetovno vojno v Kranju zelo pospešila poslovni utrip mesta. Zaposlovala je na tisoče delavcev iz kranjske okolice in od drugje, ki so v mestnih trgovinah in pri obrtnikih kupovali oblačila, živila in drugo blago. Njihove plače niso bile velike, so pa izjemno vplivale na kupno moč okoličanov in meščanov. Zvišala se je življenjska raven.

Kranj je bil že stoletja znan kot sejmsko mesto, kamor so okoličani ob ponedeljkih in petkih hodili nakupovat, naročit boljše obleko ali čevlje mestnemu krojaču in čevljarju in še kaj. Voz in konja so pustili v hlevu ene od gostiln, kjer so se zadržali tudi na malici. Po prvi svetovni vojni je bila v Kranju in na vsem Gorenjskem največja trgovska hiša in veletrgovina Ivana Savnika. Najbolj znane so bile trgovine z železnino Merkur, Berjak in Hlebš; zadnja dva sta imela tudi porcelan in druge potrebščine za gospodinjstvo. Veliko je bilo trgovin z blagom na metre, na primer Sajovic, Pirc, Crobath, Logar in Kalan, pa

krojačev in šivilj. Okoliški čevljarji so hodili v trgovine z usnjem in s čevljarskimi potrebščinami. Znani so bili kranjski brivci in frizerji, mesarji, peki in slaščičarji, urarji. Pred prvo svetovno vojno je »meščanstvo [...] povečini živelo od ponedeljkov, zlasti obrt in trgovina; v ostalem so se meščani bavili nekoliko s poljedelstvom, izvrševali polagoma svojo obrt in trgovino in pri tem vobče precej dobro in udobno živeli.« (Y, Gorenjska letoviška, industrijska, ..., Novo mesto 1931, str. 151). V desetletju 1921–1931 se je ogromno spremenilo. Kranj je postal mesto priložnosti za službo in zaslužek: »Vse stremi za napredkom in blagostanjem. Zato tudi uspeh ne izostaja.« (navedeno mesto) Leta 1931 je v Kranju delovalo 100 trgovcev in 174 obrtnikov, v mestu je bilo 4190 prebivalcev (44,2 % več kot leta 1921). V okoliških vaseh je število prebivalcev naraslo za kar 82 % (Žontar, Zgodovina mesta Kranj, 1939, str. 371 sl.). Dinamika nastajanja novih in odmiranja starih ali neuspešnih trgovskih in še posebno obrtnih dejavnosti je bila velika; v obdobju 1918–1941 sem našla kar 332 imen obrtnikov in 169 trgovcev,

ki so oblastem prijavili skupaj 628 dejavnosti. Med njimi jih je bila skoraj polovica (46,4 %) iz Kranja in okolice, še 18,8 % z Gorenjske, 6,6 % iz Ljubljane, 3,8 % s Primorske, 4,20 % z Dolenjske, drugi iz Prekmurja, Notranjske, Hrvaške in drugih delov Jugoslavije, Avstrije itd. Med 501 obrtnikom in trgovcem je bilo 119 (23,75 %) žensk, 74 (62 %) jih je delovalo v oblačilni stroki kot krojačice, šivilje, modistke, trgovke z blagom, kar 21 (17,6 %) jih je vodilo trgovino z mešanim blagom. Tudi splošni podatki o dejavnostih kažejo prevladovanje oblačilnih strok (37 %), sledijo stavbarske stroke in notranja oprema (23,4 %), živilska stroka (17,4 %), trgovine z mešanim blagom (9,1 %), prometne stroke (4 %) in drugo (8,4 %). Podatke o kranjskih obrtnikih in trgovcih sem pridobila iz različnih arhivskih virov in jih vpisala v posebno podatkovno bazo 1918–1941 v okviru raziskave za magistrsko nalogo na Oddelku za etnologijo v letih 1988–1992. (Dolžan, Način življenja obrtnikov in trgovcev v mestu Kranju v kraljevini Jugoslaviji, 1992 (tipkopis magistrske naloge), str. 210–212.) Pridobljeno je bilo tudi več fotografij, nekaj tiskanega gradiva in predmetov.

Uspešno poslovanje je omogočilo povečanje več stavb v mestnem jedru, posodabljanje lokalov in gradnjo sodobnih stanovanjskih hiš v predmestju. Spomini nekdanjih trgovcev in obrtnikov ter njihovih otrok na tisti čas so lepi, čeprav so veliko delali. Delo je bila tedaj prva zapoved in vrednota, ki so ji prilagajali dnevni in tedenski ritem glede na kupce, celo ob nedeljah dopoldne.

Spomini se strinjajo, da je bilo mesto polno ljudi, ki so se lepo razumeli, konfliktov menda skoraj ni bilo. Vsaj na videz so se poznali;

generacije so skupaj odraščale v šoli, na ulici in v družinskih lokalih, v katerih so morali pomagati že v otroških letih. Meščani so se družili v Katoliškem in prosvetnem društvu ali v Narodni čitalnici ter v številnih drugih društvih, na predstavah, plesih in različnih prireditvah.

V Gorenjskem muzeju v študijskem krožku od leta 2016 skupaj s Kranjčani raziskujemo meščanske hiše, zbiramo fotografije in obujemo spomine. Z razstavo igrač iz družinskih zbirk in s katalogom zgodb o otroštvu v Kranju sredi 20. stoletja bomo zabeležili del industrijske kranjske dediščine, ki pričuje sicer posredno, a zelo slikovito.

Kuharica Ana s svojo varovanko in sosedovim fantom nese k velikonočnemu žegnju, pred Rožensko cerkvijo z lokalom vrvame Šinkovec v ozadju, pred drugo svetovno vojno.

(Fototeka Gorenjskega muzeja)?